

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ:

1. Недавня О. Греко-католицизм в контексті духовного самовизначення українців між християнським сходом і заходом – Київ, 2000. – 217 с.
2. Маркус В. Патріарх Йосиф Сліпий // Сучасність – Мюнхен, 1984. – Ч. 11. – С. 4-9.
3. Український Католицький Університет ім. Св. Климента Папи в першому п'ятиліттю свого постання і діяльності 1963-1968 – Рим, 1969. – 291 с.
4. Біланюк П. Блаженство Кир Йосифа – батько новітньої української богословської науки // За рідну церкву – Торонто, 1968. – Ч. 1-2. – С. 7- 8.
5. Стецько Я. Апостол сучасної епохи // Визвольний шлях – Лондон, 1985. – КН. 11. – С. 1299-1305.
6. Озерський Б. Територія, чи чужа влада // Визвольний шлях – Лондон, 1986. – КН. 1. – С. 10-72.
7. Рахманний Р. Роздуми про Україну – Київ, видавництво т-ва “Просвіта”, 1997. – 691с.
8. Гіль З. Українська католицька помісна церква над прірвою // За рідну церкву – Торонто, 1975. – Ч. 75. – С. 5-24.
9. Орловський Є. Український екуменізм і тисячоліття // Визвольний шлях – Лондон, 1980. – КН. 6. – С. 645-648.
10. Щегда М. Змагання до заснування українського патріархату // Патріархат – Нью-Йорк, 1989. – Ч. 11. – С. 16-21.
11. Не посромім землі нашої рідної // Визвольний шлях – Лондон, 1985. – КН. 11. – С. 1289-1292.
12. Промова Блаженнішого патріарха М. І. Любачіського перед Святійшим Отцем Папою Іваном Павлом ІІ // Визвольний шлях – Лондон, 1986. – КН. 1. – С. 30-32.
13. Біланюк П. За самопроголошення українського Києво-Галицького патріархату – Торонто, 1970. – 40 с.
14. Марунчак М. Питання патріархату у Львові в 1842 і 1880 роках // Сучасність – Мюнхен, 1970. – Ч. 5. – С. 94-103.
15. Смик Р. Друга Патріярша візитація Їх Блаженства Йосифа І в 1973 році – Чикаго, 1974. – 32 с.
16. Лончина Б. Завдання патріархальних товариств // Патріархат – Нью-Йорк, 1984. – Ч. 12. – С. 20-23.
17. Цимбалістий Б. Рух за патріархат і українська суспільність // Сучасність – Мюнхен, 1978. – Ч. 3. – С. 88-100.
18. Звернення // За рідну Церкву – Торонто, 1975. – Ч. 75. – С. 32-36.
19. Лончина Б. Завдання патріархальних товариств // Патріархат – Нью-Йорк, 1984. – Ч. 12. – С. 20-23.

УДК 94 (477) : 322 Сліпий

Брик Р. С.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри менеджменту і методології освіти,

Тернопільський обласний комунальний інститут

післядипломної педагогічної освіти

ЙОСИФ СЛІПІЙ ЯК ДУХОВНИЙ БОРЕЦЬ ЗА УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВНІСТЬ

*«Нікчемний той народ, який не шанує своїх героїв,
що віддали своє життя за свободу,
незалежність своєї держави»*

Йосиф Сліпий

Наукова думка впродовж тривалого часу обґрунтовує потенціал вивчення місця і ролі Йосифа Сліпого у національно-духовному житті України, його вплив на розвиток культури, освіти, науки й пробудження свідомості українського народу, усвідомлення ним своєї національної єдності та розбудови власної держави. Тисячолітня історія Української держави та Української церкви переконливо свідчить, що християнство перетворилось у структурний елемент світобачення та світосприйняття нашого народу і є однією з найістотніших рис національного світогляду. Патріарху Й. Сліпому не довелось жити і працювати в незалежній самостійній українській державі. Але весь свій трудовий шлях він присвятив боротьбі за неї. І в тому, що вона відбулася, немала його заслуга. Богослов, вишколений в Інсбруці і Римі, котрий володів вісьмома мовами, мислив широко, системно і подумки зазирає у майбутнє: державність України мусить будуватися на національних і вселенських основах. За словами блаженного Папи Івана Павла II, «він простелив свободу сучасній Україні».

Науковці та дослідники виділяють умовні періоди у боротьбі Патріарха Йосифа Сліпого за майбутню українську державність: перший період - 20 - 30-і роки в Західній Україні, до 1945 р.; другий період - 1945 – 1963 рр. — у радянських тюрмах і таборах; третій період - 1963-1984 рр. — в еміграції. Кожний із цих періодів був насичений численними заходами як церковного, так і суспільного характеру.

У 20-30-х роках діяльність Йосифа Сліпого охоплювала наукову, культурно-просвітницьку сфери, виховання молоді в дусі християнської моралі і української національної ідеї. Це був період, коли він працював, як священник і вчений. В 1925 році молодий отець став ректором Львівської духовної семінарії. На той час Греко-католицька церква була найпотужнішою українською інституцією. Отець Йосиф не лише розвивав семінарію, а й зробив важливий крок у майбутнє — заснував Львівську богословську академію, став першим ректором. До роботи зі студентами ректор постійно залучав найкращих викладачів Львова та з-за кордону, серед яких були історик Іван Крип'якевич, мистецтвознавець, професор Берлінського університету Володимир Залозецький, археолог Ярослав Пастернак, антрополог Іван Раковський, історик Української церкви Микола Чубатий, музикознавець Борис Кудрик. Питання власного вищого навчального закладу в першій половині ХХ століття українці називали «альфою і омегою національних змагань».

Відчуваючи потребу в борцях за українську державність, Йосиф Сліпий виховує молодь, передає їй набуті знання, життєвий і духовний досвід. Особливо він піклується про поширення рідної української мови. Організовує Богословське наукове товариство у Львові і видання журналу «Богослов'я». Патріарх був членом багатьох українських національно-патріотичних товариств. За наукові заслуги і активність у розбудові культурно-національного і релігійного життя в 1930 році Йосифа Сліпого обрали дійсним членом Наукового товариства імені Тараса Шевченка. Як член Кураторії Національного Музею він сприяє комплектуванню, реставрації, зберіганню й науковому опису великої збірки ікон, що є нині унікальним національним скарбом України.

Під час війни, в окупованому німцями краї, архієпископ Й. Сліпий продовжував працювати на користь української справи, перебував в опозиції до німецької окупаційної влади. 30 червня 1941 року взяв участь у народних зборах у Львові, на яких гостро стояло питання про відновлення української державності. Це не припало до смаку фашистам, та все

ж таки більшовики приписали Кардиналу «співробітництво з фашизмом, зраду українському народові». Й. Сліпий став чи не першим українцем, що привернув увагу світової громадськості до України як страдниці і потенційно великої держави. «Держава для народу — це те саме, що власна хата для родини. То духовна будова, що в ній народ виховується, живе своїм вільним життям» [5].

Йосиф Сліпий продовжував регулярно працювати в Українській Національній Раді. Оскільки він не міг стояти осторонь подій, які відбувалися на його очах, він намагався помирити Бандеру і Мельника. Влітку 1942 року здійснив поїздку до Берліна, де зустрівся з Андрієм Мельником та Павлом Скоропадським [6, с. 29].

Після того, як більшовики звільнили Україну від фашистів, від Й. Сліпого вимагали всіляко закликати українських повстанців відмовитися від боротьби за незалежність, публічно засуджувати діяльність ОУН і УПА. Він не погоджувався, у своїй першій проповіді обмежився висловом про неприпустимість політичних вбивств, ніяк не згадавши націоналістів. Наслідки не забарилися, його заарештовують.

Радянська система засуджувала владику чотири рази, у 1945, 1953, 1957 та 1962 роках. Йосиф Сліпий відкидав неодноразові пропозиції виступити проти Папи Римського та українських націоналістів, за приєднання до православ'я, за що було обіцяне негайне звільнення, найвищі посади у Російській православній ієрархії. Відбув 18 років заслання в таборах Сибіру й Мордовії. Саме тут, далеко від рідної землі, відбували каторгу тисячі українських патріотів, з якими доводилось йому спілкуватися. Погляди усіх цих переслідуваних, гнаних і голодних братів і сестер були звернені в його бік. Вони бачили, що, незважаючи на жорстокий фізичний і моральний терор, він був стійким і мужнім. У таборах він пише релігійно-філософські трактати, наукові праці. Не відрікався від своїх переконань, продовжував відстоювати права українців. Дуже цікава робота «Великого бажайте», в якій пророко зазирає у майбутнє і розумів, що якщо ми не будемо великого бажати, то ми не зможемо і досягти якихось великих звершень.

«Великого бажайте!..» Кир Йосиф дбав перш за все про Патріархат для єдиної Української Церкви, а Патріархат УГКЦ розглядав лише як перший крок до цього «великого бажання». Ним сформульовані основні канонічні ознаки Патріархату: власна мова, власний обряд, богослов'я, яке має специфічні для кожного народу особливості, Літургія і літургійне святкування цілого року, власна духовність і власне церковне право. Він стверджував, що українські православна та греко-католицька церкви суттєво не відрізняються і належать до єдиної київської традиції. Кардинал М. Любачівський, наступник Йосифа Сліпого, так висловлювався про позицію Кир Йосифа з цієї проблеми: «У нього взагалі не було цих труднощів: православні чи католики. Бо він дивився на ці поняття з точки зору християнства часів Володимира Великого, бо ці поняття лише взаємно доповнюються, а не суперечать одне одному» [3].

Його звільнення відбулося після багаторічних протестів світової громадськості, в результаті процесу переговорів з врегулювання так званої «Карибської кризи», пов'язаної із розміщенням радянських ядерних ракет на Кубі, між президентом США Джоном Кенеді та Генеральним секретарем ЦК КПРС Микитою Хрущовим за посередництва Ватикану та Папи Івана XXIII. 9 лютого 1963 року його урочисто зустрічали в Римі. 25 січня 1965 року Йосифа Сліпого обирають кардиналом Римо-католицької церкви.

«Ми пропонуємо, щоб Київсько-Галицьку Митрополію піднести до гідності Патріархату» – завершив свою промову 10 жовтня 1963 року Кир Йосиф на другій сесії Другого Ватиканського Собору, який став завдяки участі всіх католицьких єпископів світу

найбільшим Собором в історії. Ця заява зробила ефект здивування та сенсації. Але вже через рік, 21 листопада 1964 на третій сесії Собору затверджено Соборовий декрет, яким визнано форму патріархату традиційною формою Східних Церков [5].

«Завдяки жертвам цілого українського Божого люду, зокрема його мирянства, і моїм смиренним трудом постав Український Католицький Університет – вогнище науки, Собор Святої Софії – знак і символ незнищенности Божого храму на землі, місця молитви, Монастир Студитів – вічно палаючий острівець християнської праведности і східнохристиянського монашества і благочестя!... Пам'ятайте, що нарід, який не знає або загубив знання свого минулого з його духовними скарбами, вмирає і зникає з лиця землі» [4, с. 153-154].

Український Католицький Університет у Римі відвідували видатні особистості і послі різних держав, високі церковні діячі. Йосиф Сліпий заснував філії цього університету у Вашингтоні, Філадельфії, Чикаго й Лондоні і подбав, щоб кожна з них мала свій будинок для навчання і культурно-наукової праці, а також розбудовував гуртожитки й інтернати для студіюючої української молоді. Придбаний на його кошти будинок для Українського Католицького Університету у Вашингтоні він заповів посольству майбутньої незалежної України. Розвивав видавництва й завжди відкладав частину накладу книг для потреб майбутньої України.

Перебуваючи за кордоном, «лечу думками до всіх моїх братів і сестер в Україні і на просторах усього Радянського Союзу, до тих, що страждають на волі, і до тих, що караються у в'язницях, в таборах непосильної праці і смерті... Між ними бачу нових борців, науковців, письменників, митців, селян, робітників. Бачу між ними «іскателів істини» й оборонців справедливости. Чую їхній голос в обороні основних прав людини і людської спільноти. З подивом гляджу на них, як вони боронять своє українське слово, збагачують свою українську культуру, як усіма силами свого ума і серця рятують українську душу. І сострадаю з ними всіма, бо їх за те переслідують як злочинців» [4, с. 163].

Ставши на шлях боротьби з комуністичною системою і опинившись на каторзі, зокрема у тих місцях, де перебував владика, В'ячеслав Чорновіл, Василь Стус, Левко Лук'яненко та тисячі інших українських патріотів були уже морально готові до тих жорстоких випробувань, що їх чекали. Приклад митрополита-каторжника вливав у їхні душі надприродну силу, що допомагала їм нести важкий хрест.

За 21 рік перебування в еміграції патріарх Й. Сліпий своїми рішучими заходами захищав Україну та її Церкву. Тим самим він наблизив шлях до нашої державности. Основний його подвиг полягає в тому, що він зламав помилковий стереотип щодо України та її історії. Для цього він пише книги, статті, виступає по радіо, розкриває факти порушення прав людини в Україні і каторжне життя політв'язнів, засуджує підневільну долю українців.

Згода і єдність – то найвища ідея для розбудови церкви і держави, усвідомлював Йосиф Сліпий. Він вказує на головне лихо українців — брак єдності, який і нині є небезпекою для України. «Брак почуття і розуміння єдності в основних питаннях життя Церкви і народу, це наше нещастя, це наш споконвічний гріх! Застановлявся я над причинами цього невідрадного явища: це насамперед, недостатня богословська освіта, виховання в чужих школах, впливи чужого оточення, незнання минулого своєї Церкви, якій покликані вони на вершинах служити. Гнилими овочами отого всього є легковаження всього, що наші діди і прадіди здобували і своїм трудом і жертвами, зневажування свого, рідного, супроводжені погонею за почестями, жадобою влади, що так нагадує боротьбу за удільні князівства в часі занепаду Київської держави, і, вкінці, хиткість характерів, якої виявом стається вислужництво перед чужими і приземні поклони чужим богам!» [4, с. 161].

Величезну вагу у відновленні єдності українства на всіх континентах мало живе його спілкування. Подорожував Йосиф Сліпий до громад українців у 14 країн світу. Вносив там дух оптимізму в кожную громаду, виступав з проповідями і лекціями. При активній участі діаспори йому вдалося поновити роботу Українського Вільного Університету у Мюнхені, де підготовлено чимало вчених для України, видано значну кількість книжкової продукції, особливо з історії України.

Незадовго до смерті, у червні 1984 р., у місті Генк (Бельгія) Йосиф Сліпий заснував добродійне Товариство Святої Софії, яке через свій патріотичний фонд займається вдосконаленням спеціалістів з України, фінансує культурні та медичні програми для українців [2]. Це засвідчує про його щире любов до України, бажання допомогти українцям незалежно від місця їх проживання.

У своєму Батьківському і Пастирському Заповіті особлива увага звернена на важливу роль родини, батька і матері у передачі дітям, молоді духовних національних надбань. «Християнська родина та рідна українська школа – це передумови здорового виховання прийдешніх поколінь! Отож, заповітую вам: Відроджуйте їх і рятуйте їх в Україні й в усіх країнах поселення нашого Українського народу! [4, с. 147]. Заповітую: Не посороміть землі української, землі ваших предків!...Не посороміть також свого власного українського імени» [4, с. 151].

Протягом всієї діяльності за кордоном Йосиф Сліпий активно підтримував розвиток української науки і мистецтва. За його сприяння був виданий 200-томник наукових праць про українську церкву і народ – для українців зарубіжжя, а частину тиражу було відкладено для України, для її майбутньої незалежності, в яку свято вірив кардинал [1].

Патріарх Йосиф, перебуваючи далеко від своєї Батьківщини, завжди відчував духовну єдність зі своїм народом, називаючи себе його сином. Ця людина стала символом боротьби українського народу за свою релігію, культуру, ідентичність і національну гідність, символом незламності українського духу, особистістю не тільки всеукраїнського, а й світового масштабу. Діяльність Блаженнішого Патріарха Йосифа Сліпого залишається для нас незмінним орієнтиром у побудові гідного майбутнього нашої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ:

1. Грабер Ф. Зустріч з митрополитом Сліпим у Сибірі / Ф. Грабер // Русалка Дністрова. – 1997. – Ч. 3. – С. 2.
2. Денисенко А. Національні мотиви у творчій спадщині Й. Сліпого / А. Денисенко // Пам'ять століть. – 2002. – № 6. – С. 52–59.
3. Кардинал Любачівський. Страшніше було б не прийняти цей хрест / Кардинал Любачівський, В. Бондаренко. – Людина і світ. – 1992 рік. – № 1. – С. 14.
- Патріарх Йосиф Сліпий як визначний український ієрарх, науковець та патріот. Матеріали Міжнародної наукової конференції (20 вересня 2002 року, м. Київ). – Київ: Українська Видавнича Спілка, 2003. – 176 с.
5. Рудницька М. Невидимі стигмати. – Рим – Мюнхен – Філадельфія, 1971.
6. Сергійчук В. Йосиф Сліпий в роки Другої світової війни / В. Сергійчук // Пам'ять століть. – 2002. – № 6. – С. 20–38.

УДК 271.4

Городецька О. В.,

кандидат педагогічних наук